

Zeitschrift: Die deutschen Mundarten : Monatschrift für Dichtung, Forschung und Kritik
Band: 4 (1857)
Artikel: Schmidt's Idioticon Bernense : Schluss.
Autor: Tobler Titus
DOI: <https://doi.org/10.5169/seals-179154>

Nutzungsbedingungen

Die ETH-Bibliothek ist die Anbieterin der digitalisierten Zeitschriften auf E-Periodica. Sie besitzt keine Urheberrechte an den Zeitschriften und ist nicht verantwortlich für deren Inhalte. Die Rechte liegen in der Regel bei den Herausgebern beziehungsweise den externen Rechteinhabern. Das Veröffentlichen von Bildern in Print- und Online-Publikationen sowie auf Social Media-Kanälen oder Webseiten ist nur mit vorheriger Genehmigung der Rechteinhaber erlaubt. [Mehr erfahren](#)

Conditions d'utilisation

L'ETH Library est le fournisseur des revues numérisées. Elle ne détient aucun droit d'auteur sur les revues et n'est pas responsable de leur contenu. En règle générale, les droits sont détenus par les éditeurs ou les détenteurs de droits externes. La reproduction d'images dans des publications imprimées ou en ligne ainsi que sur des canaux de médias sociaux ou des sites web n'est autorisée qu'avec l'accord préalable des détenteurs des droits. [En savoir plus](#)

Terms of use

The ETH Library is the provider of the digitised journals. It does not own any copyrights to the journals and is not responsible for their content. The rights usually lie with the publishers or the external rights holders. Publishing images in print and online publications, as well as on social media channels or websites, is only permitted with the prior consent of the rights holders. [Find out more](#)

Download PDF: 16.04.2026

ETH-Bibliothek Zürich, E-Periodica, <https://www.e-periodica.ch>

Schmidt's Idioticon Bernense.

Mitgetheilt von Dr. Titus Tobler.

(Schluss.)

- Usla, in pascua mittere pecudes; in vulgus edere; evacuare. *der wejer usla, stagni obturamentum tollere.*
- Usläschle, exhaurire crumenam alicujus.
- Usmache, denigrare; luxare. *der arm usmache, brachium suis sedibus movere.*
- Usmödele, exornare. *er het sis hus recht usgmödelet, multis elegantibus aedes suas condecoravit.*
- Usnuzge, exhaurire fundum.
- Usöd, turbulentus.
- Uspuze, extergere; objurgare.
- Usrächne, calculum ducere. *di frauw het usgrächnet, terminus enitendi foetum secundum hujus mulieris calculum expiravit.*
- Usrume, cacabum radere ad comedendum reliquias pulvis.
- Ussäkle, expendere pecuniam.
- Usschintlig, excoxiatus. *mager wie n'e usschintlig, totus ossa atque pellis. Plaut.*
- Usschla, exire, exitum habere; scabie obduci, frequenti usu balnei pruriginem contrahere.
- Usschöne, excusare.
- Usseabe, deorsum forinsecus. *usse nache, foris. usse ufe, sursum forinsecus. usse n'umme, alicubi foris, circa exterius latus.*
- Ussedüre, exterius.
- Ussefürig, ab exteriori latere.
- Ussekönne, memoria tenere.
- Ussesäge, recitare.
- Ussesta, foris stare; nondum solutum esse, de foenore debito usurpatur.
- Usspanne, *der buch mit ässe usspanne, ventrem cibis distendere.*
- Usssta, studiis valedicere.
- Ustage, tempus vernum.
- Usteile, *dispertire, ingerere pugnos.*
- Uswarche, dialect. Hasl., purgare prata tempore verno.
- Uswüsche eine, dialect. Hasl., acriter perstringere aliquem.
- Uzelle, finem dicendi facere.
- Uzie si, dialect. Hasl., remove se.
- Utter, *lutra. er stinckt wie n'en utter, intolerabilis est ejus foetor. de utter jage mit eim, suadere alicui actionem, qua simplicitatem suam prodat.*
- Uwatlich thue, minus dextre retractare.
- Uwirsch, inquietus, factiosus; turbulentus. *uwirsch mache, exturbare alicui mentem.*
- Verabe, profundius. *verfüre, anterius. verhindern, posterius. verine, interius. verobe, altius. veruse, ulterius. verusse, exterius.*
- Verbänige, heredium alicujus tutelae committere, ne heres pro lubitu fruatur.
- Verbäuerle, aedificando et reaedificando opes suas debilitare.
- Verblaffe, *effutire.*
- Verbönne, invidere.
- Verbriegge, *post luctum cohibere lacrymas.*
- Verbringe, *perficere. er mag das chum verbringe, huic negotio vix sufficit. verbringe möge, ad laborem vel negotium sufficientibus instructum esse viribus. er ma das nit ver-*

- bringe, ad hunc laborem vires non suppetunt.*
- Verbuzerle**, dilapidare opes. *verbüzerle si sach, nimio comptu bonis suis exui.*
- Verbyge**, *strue lignorum tegere. d' fenster verbyge.*
- Verchesle**, *discursitando perdere. es chind verchesle.*
- Verchlappere**, *effutire; eine, denigrare aliquem.*
- Verchräze**, *ex inadvertentia aliquid reponere, ut frustra dein quaeratur.*
- Verfladere**, *evanescere.*
- Verfülle**, *opplere.*
- Verga**, *perire. verga e n'unglägeheit, frequenti ambulatione malum pellere.*
- Vergänggele**, *minutis perdere; sis gelt, si zyt, rebus minutis pecuniam dissipare, tempus perdere, decoquere pecuniam, opes rebus nullius momenti.*
- Vergiss**, *dialect. Hasl., ne dicam.*
- Vergölesi**, *stupidis oculis rei inhaerendo tempus perdere.*
- Vergöütsche**, *de copia liquoris perdere, cum saepe ex uno vase in aliud transfunditur.*
- Vergrede**, *vergreede, ad lineam rectam ducere; aequare.*
- Vergrüne**, *post luctum cohibere lacrymas.*
- Vergüfle**, *aciculis undique compingere.*
- Vergurt**, *dialect. Hasl., malitiosus.*
- Verha**, *d' sicht, occultare faciem; d' wunde, comprimere vulnus; d' thüre, obniti aperienti januam; praesistere, impedire. es verhet si ds rägne, coelum pluviae reluctatur.*
- Verhaue**, *scindere; verbis labi.*
- Verhauze**, *incomtos capillos habere.*
- Verheje**, *perdere, pessundare.*
- Verhinke**, *perdere, pessundare.*
- Verhöne ds messer**, *obtusum reddere cultrum; perdere. hät er gschwige,*
- so hät er nit alls wider verhönt, si tacuisset, non omnes nostri conatus forent irriti. verhönt, obtusus. es verhönts mässer, culler acie obtusa.*
- Verhürsche**, *perplexum reddere.*
- Verigle**, *pilis horrere; corpore vestituque incomposito esse.*
- Verla**, *liquefacere.*
- Verläütsche**, *ignaviae se dedere.*
- Vermaär**, *pollet viribus.*
- Vermache**. *der zapfe vermacht wol, obturamentum subereum bene claudit. vermache e fläke, delere, diluere maculam.*
- Vermeistere**, *nimia cura et diligentia rem perdere, nimio perfectionis studio opus imperfectum dare. vermeisterlösle, molli vitae rationi assuefacere aliquem. vermeisterlöslet, molliter tractatus, pullus Jovis.*
- Vermoste**, *molles fructus comprimere.*
- Vermouke**, *furtim subducere. vermoukter weis, furtim.*
- Vermüpfte**, *contemnere. vermüpfte, ubique expulsus, ab omnibus derelictus, destitutus.*
- Vernache**, *proprius.*
- Vernagle**. *e sach vernagle, rem aliquam in tuto collocare.*
- Verniete ds erb**, *obpessulare heredium; idem quod verbärige.*
- Vernüele**, *rimando terram inaequabilem reddere.*
- Vernütige**, *nihili aestimare; parvi pendere; contemnere.*
- Verräkle**, *fama confici.*
- Verrätsche**, *deferre aliquem; arroderere famam alicujus.*
- Verrede**, *juramento se obstringere.*
- Verrüche**, *evaporare, evanescere.*
- Verrüeffe**, *divortium e suggestu proclamare.*
- Verschäfle**, *incaute dissecare, ut inservire non possit.*

- Verschiessse**, mentis impotem esse, in morbis.
- Verschläke**, ferculis opes suas obli-
gurire.
- Verschleike**, clam se subducere, pen-
sum negligere.
- Verschlüffe**, proripere se.
- Verschlürze**, perdere, prodigere.
- Verschmeje**, erubescere, obtumescere.
- Verschmürze**, cum dolore, pœnititu-
dine oblivisci.
- Verschnäpfe si, ex inadverten-
tia sermonis mysterium prodere.*
- Verschrize**, scindere, lacerare faciem,
manus etc.
- Verschüffe**, contemnere.
- Verse**, caecutire.
- Verseije**, de sclopeto dicitur, cum pul-
vis pyreus extus inflammatus interiorem
non accendit; scopum non attingere.
- Verseüe**, *versöuwe, conspurcare,
contaminare, inquinare aliquid; si,
conspurare se, impari connubio de-
honestare se. er wurd meine, er ver-
söüte si, wen er mit mer gieng, ru-
bori sibi duceret, me habere comitem.*
- Verspreite**, expandere.
- Verstümple, truncare, verb.; ver-
stümplet, adj. et adverb.*
- Verteile si, in res dispertiendas
sibi nihil aut minimum tribuere, por-
tionem suam atterere.*
- Verthörle**, ludere cum infantibus ad
tempus fallendum.
- Verthuesi**, amplum spatium occupare.
- Vertrappe, pedibus conterere.*
- Vertrölle, si sach, perpetuis liti-
bus opes suas minuere.*
- Vertrümpele**, manipulatione discedere.
- Vertrybe**, dialect. Hasl., famam spar-
gere.
- Vertwelle**. eine vertwelle, dialect.
Hasl., tempus fallere.
- Verzäne**, dialect. Hasl., appetere ali-
quid. es verzänt mi, cupidus sum.
- Verzwake**, immutare. d' wort ver-
zwake, verba alicujus in pejorem par-
tem interpretari.
- Viertme, quartus.*
- Voll**. z' vollem, plenarie, optime, ma-
xime. *das gfall mer z' vollem wol,
hoc mihi perplacet. schla der nagel
z' vollem i, clavem penitus incutias.*
dialect. Hasl. im vollzug sy, antecedere.
- Vonenandere ha, a se invicem
fructum capere; remove. d' händ
vonenandere ha, remove manus.
aperire; ds mul, der sac.*
- Vorabe**, anterieus deorsum. Vorabe ha,
prono corpore incedere, incurvare se.
voraane, in antecessum; prius, ante.
vordüre, anterieus in circuitu. vorfüre
lauffe, praecurrere, praeverti. vornache,
a fronte; prius. es ist scho vornache
gseit worden, jam ante dictum est. vorufe,
anterieus sursum. vorumme cho, senten-
tiam mutare. voruse, in exteriori parte
aedificii. vorusse, foras. vorzuche, ante.
- Voracho**, prior antecedere; primum
locum consequi.
- Voranege**, praecedere, antevertere.
- Voranegeä**, solvere ante terminum con-
stitutum.
- Voranelä**, velle, ut alius praecedat.
- Voranenä**, ante terminum sumere; de
certitudine rei futurae non dubitare. er
näms nit vorane, pro certo habet.
- Voranesäge**, praedicere; affirmare.
i säge der das vorane, certum affirmo.
- Vorasta**, primus ordine stare.
- Vorbha, cautionem adhibere; con-
ditiones praescribere.*
- Vorewägg, in antecessum. i säge
der das vorewägg, id te in anteces-
sum, in omnem eventum moneo. du
hättist das sölle vorewägg sinne,
haec tibi praemeditanda fuissent.
vorewägg nä, antecipere; wüsse,
praenoscere.*
- Vorga**, curam gerere alicujus; officiis

se commendare apud aliquem. vorgänger, quae curam habet puerperae.

Vorgä, cedere, largiri. was wit mer vorgä, quantum dabis, ut in certamine pares simus?

Vorha, exprobrare; obvertere; visum intercipere.

Vorinega, per anteriorem partem aedificii intrare; corpus incurvare eundo; ambulando poplites sibi invicem obvertere; der schuz ist im vorinegange, adverso ictu vel vulnere recidit.

Vormache, pensum excedere.

Vornä, partem sumere ante aequalem rerum partitionem.

Vorne, coram.

Vornenumme, alicubi ante.

Vorsta, coram stando visum intercipere.

Vorständ, parochi titulus apud agricolas.

Vorsy, augurari. es isch mer vor, animus mihi praesagit.

Vortel, praerogativa. *er hat dem sun der vortel vermacht, per testamentum filium suum potioris partis bonorum suorum haeredem instituit. vortel, compendium. er het e vortel brucht, compendio usus est, arte. vörtel, suo proprio commodo studere, callide rem agere. er het da gvörtel, fraudulenter rem egit. vörteli, solertia. er weis alli vörteli, in negotiis acer est et industrius.*

Vorzug, dialect. Hasl., imputatio culpa.

Waale, linguam Gallicam vel incognitam loqui; foemina ita loquens.

Waar, possessio pecudum.

Waase, cespes. uf em waase size, per herbam sedere.

Waatlich, dextere, non sinistri ingenii. d' sach waatlich agryfe, rem rite aggredi. waatliche, waatlige, mores in melius mutare, rusticitatem excutere, detergere.

Wachtfür, excubiae in summitate montium. solent enim Helvetii irruptionem

hostium accensis ignibus unius horae spatio omnibus incolis annunciare.

Wädele, ambulando posteriora versari.

Waffle, os caninum amplum; e bösi, os improbum; placentae genus forcipe testum; deglutire. wäffele, ogganire. wäffeli, osculum obloquens.

Wäg. *Charrwäg, via publica, per quam currus vehuntur. der läz wäg, devia. der läz wäg ga, declinare de via. der läz wäg chere, alege, intima extus vertere, induere. wele wäg du wit, pro lubitu tuo. nims wele wäg du wit, utcunque tibi placet rem interpretare. eim öpis über e wäg lege, impedire aliquem in cursu suo, fortunae alicujus moram injicere. über e wäg louffe, contingere ad impedimentum. es ist mer öpis über e wäg gloffe, inopinato casu propeditus fui, forte obstitit, quo minus. us em wäg sy, absurde dictum, factum esse. es ist nit gar us em wäg, sat bene dictum, sat commode factum est. ab wäg ga, e conspectu discedere. gang mer ab wäg, appage. uf kei wäg, nullo pacto, modo, nulla ratione. es wot uf kei wäg grate, quacunque ratione rem aggredior, stat opera. dä wäg, rusticis: des wägs, hac ratione. dä wäg überchäm er alls, rebus sic comparatis omnia in commoda ejus redundarent. dä wäg, huc. chär di dä wäg, huc te converte. i wäg cho, impedimento fieri. er ist mer i wäg cho, coepit mihi obstaculo esse. e wäg gä, viam, modum, rationem dictare, docere. ei wäg wie der ander, quavis via, ratione. du must ei wäg wie der ander zale, nihilo minus solvendum est. in eine wäg, nihilo minus, hoc non obstante. dehin und dewäg, absque nulla restrictione. der wäg vermache, subvertere ali-*

<i>cujus consilia. wäg mache, itus sibi complanare ad honores. der läng wäg uf e bode lige, corpore toto humi prostratum esse.</i>	<i>lupum dicunt. wantschig, gulosus. wantsche, devorare.</i>
W ä g e r , certe.	W ä r c h , cannabis.
W ä g g e , vecte tollere.	W ä r c h e , operari, defatigare, exercere, vexare. wärche eim, operam locare alicui. <i>wärchma, operarius, multi laboris homo.</i>
W ä g g h a , amovere.	W ä r l i , re vera.
W a g l e , cunae; cunas agitare. a waag, libra.	W ä s e , tumultus, strepitus. es wäse mache, ha, tumultum excitare.
W ä h r e , praestare aliquid, sartum tectum praestare. währscheft, <i>wärscheft, solidus, durabilis; cautio.</i>	W ä s e l i g , probae vitae; satis bene.
W a l m , monticulus herbae resectae in prato, ad modum undarum; undatio aquae bullientis in olla.	W a s s e r . z' wasser werde, in lachrymas fundi. z' <i>luter wasser grine, idem. nit ds wasser dervotrage, omni prorsus utilitate carere.</i>
W a l p l e , vacillare.	W ä t l e , intorquere, implicare.
W ä l t s c h e , linguam Gallicam loqui.	W ä t t e , jugare.
<i>W a n d. er geit umenandere wie der schatte a der wand, umbram videbis, non hominem. um d' wänd umme schla, sollicitationibus obliquis aliquid ambire. d' wänd uflouffe, operam ludere. wen ihm das nit gschmökt, so louff er d' wänd uf, si hoc improbaverit, superos aut inferos compellat.</i>	W ä y e , placenta; flare.
W a n d l e , exteras regiones peragrarere.	W e d e l e , fascis virgultorum.
W ä n d l e , dialect. Hasl., foenum versare.	W e d e r , nisi.
W a n t s c h , vorax. <i>Aegyptii Quontsch</i>	W e e l i g , qualis.
<i>masc. sing.</i>	W e e r e d s v i e h , bruta divagantia per viam rectam dirigere.
<i>n. wele, qui.</i>	W e g g e , cunens, panis delicatus ad formam cunei.
<i>g. welesse, wesse, cujus.</i>	W e h t a g , dialect. Hasl., dolor.
<i>d. welem, wäm, cui.</i>	W e i g g e s i , superbire, elato animo esse; movere se. dialect. Oberl.
<i>a. wele, quem.</i>	W e l e , qui, quis; pronomen ita habet:
<i>v. caret.</i>	<i>masc. sing.</i>
<i>a. welem, wäm, quo.</i>	<i>n. wele, qui.</i>
<i>masc. plur.</i>	<i>g. welesse, wesse.</i>
<i>n. weli, qui.</i>	<i>d. welem.</i>
<i>g. weler, quorum.</i>	<i>a. weles.</i>
<i>d. wele, quibus.</i>	<i>v. caret.</i>
<i>a. weli, quos.</i>	<i>a. welem, wäm, quo.</i>
<i>v. caret.</i>	<i>masc. plur.</i>
<i>a. wele, quibus.</i>	<i>n. weli, qui.</i>
	<i>g. weler, quorum.</i>
	<i>d. wele, quibus.</i>
	<i>a. weli, quos.</i>
	<i>v. caret.</i>
	<i>a. wele, quibus.</i>

Haec omnia interrogative sumuntur, sed pronomen qui, tanquam articulus post-

positivus per omnia genera, casus et tempora habet *wo. dä ma, wo; der*

frouwe, wo; däm tier, wo; di manne, wo; der frouwe, wo; dene tiere, wo.

Welle ita flectitur: i wott, du wottisch, er wolt, mer wey, der weit, si wey. imperf. i wette. perf. i ha welle. fut. conj. i wirde welle etc. *der hätti und der wetti gange enandere nüt a, inter velle et habere est magna differentia. in eine welle, comprehendere, intelligere, sumitur negative tantum. es wot nüt i n'ihn, acies ingenii ejus est obtusior, durum est et ingenium. weli, arbitrium. i ha n' im d' weli gla, in arbitrio ejus reliqui. du hest d' weli, elige, cunctationi non datur locus.*

Wettig, quale.

Winterig, pabulum pro hyeme. winterle, propinquam hyemem minari.

Wintsch, gracilis, de statura hominis.

Wirs, pejus. wirse, luxare membra.

Wit, latus. si z' wit usela, sermonis ansas dare (Cic.), altum petere, unde *difficilis est reditus* (s. usela). *wit usezelle, futura tempora sibi promittere. me soll nit witer usezelle, as uf e mornderige tag, und das chum, quis scit, an deus adjiciet hodiernae diei crastina tempora. Hor. e sach wit wärffe, pernegare. me het ne vexiert, er sig e hochziter, aber er hets wit gworffe, spem futuri matrimonii audacter, palam elusit. i ha n'im gseit, er überchöm gli e poste, er hets nit wit gworffe, de munere publico propediem ei futuro gratulanti non multum reluctatus est. witi, z' wit la cho, sero medicinam parare. me hets z' wit la cho, es ist nüt me z' hälffe, malum nimis est exacerbatum, quam ut remedium possit adhiberi. der schimpf z' wit tribe, jocum non temperare, exasperare facetias. witi, longinquitas; locus spatiosus. e grossi witi,*

locus longe lateque patens. e grossi witi inä, amplum spatium occupare. i d' witi gsee, res longe remotas visu capere. e sach i d' witi zie, rem procrastinare. guet fründ i der witi sy, e longinquo amicitiam colere. eine i der witi ha, cum adversario suo procul a praesidiis rem habere. er schint hüpscher i der witi, procul spectatus plus gratiae habet. d' witi schadt ihm nüt, quo plus removeas, eo majorem gratiam acquirit. i der witi sy, procul abesse a domo. d' witi nä, elabi, effugere. wite, dilatari, laxari.

Wittere, anxie queri.

Wittlig, viduus.

Wo (s. wele).

Wodüre, quo versus. Wonuse, quò.

Wol, immo, quidni, certe. *quaest. du bist nit da gsi, resp. wol, non adfuisti! quin immo, certe adfui. wol, ad minimum. wol ab, profundius. wol hindere, interius (?). wol nache, propius. wol use, altius. wol use, longius. wol rächts, wol lings, non parum ad dextram (ad sinistram). wol ha, difficulter solvi posse. wol i sine sache sy, res suas salvas habere. wol aga, feliciter cadere. es ist wol aggange, das de di fründ hest mit der gno, feliciter cecidit, quod amicum tuum habuisti comitem. das präsent ist wol aggange, donum illud comprobatum et acceptum est. wol ga, de musica. das geit wol, schön, suavis est vocum et instrumentorum concentus. wol cho, commodum esse. das buech ist mer mängmal wol cho, liber iste mihi saepe fuit magnae utilitatis. es chunt der wol, das de nit under de frömbde bist, bene habet, quod tuum habites, vivas. wol gmacht sy eim, non displicere. er ist mer wol*

gmacht, per me quidem nihil in hac re immutabitur, non improbo institutum tuum, non repugno. wol da lige, nullo nostro incommodo jacere. wol z' wäg sy, integrae valetudini restitutum esse. wol fürcho, facile vitam tolerare, sustentare. woole, revalescere, recreari. wolhäbedig sy, locupletem esse. wolghörig, wol-schmökig, vide ghörig, schmökig.

W o r t, es guets, vox plena, canora. ds wort darthue, perorare, verba facere. es guets wort für eine darthue, intercedere pro aliquo. worte, intercedere pro aliquo; disputare.

W o u l e, latrare.

W ü e l e, magnum incrementum capere, de frumento.

W u e s t, homo sordidus; sordes. wuest i d' milch mache, interpellare laetitiam, pacem turbare, res quietas confundere. wuest, magna copia. wüest, deformis. e wüesti sach, indignum facinus, factum impudens. wüeste, de forma, venustate sua perdere. es wüestet, coelum se obnubilat. wüesteli, homo omni turpitudinis nota insignis.

W u e s t e, tussi laborare.

W u n d e r. es müest der wunder thue, mirum, mehercle!

W ü r g e t e, dona, quae conferuntur gratulantibus ob diem nativitatis aut nomen baptismale.

W ü ü s c h, fasciculus,

W y l e, variare. de morbo dicitur.

z'. z' aabe, vespere. z' aabe n' ane, versus vesperam. z' äbne füeße, junctis pedibus. z' alp schicke, pastum mittere in montes. z' älsmal, hunc temporis. z' änerist, ad extremum. z' änerist äne, ad ultimam extremitatem. z' marfle schla, si, otio se dare. componitur ex zum arfle schla, uti dicimus d' hand überenandere schla, ignaviae se

dedere. z' marfle schla, tota hyeme destertere. z' arme tage cho, depauperari. z' ässe mache, famem stimulare; bei eim, epulis adhibere. z' bake schla, edere. er het braf z' bake gschlage, fame stimulatus multum cibi sumsit. z' bärg, pastum in montibus. z' best rede, intercedere pro aliquo. z' blossem, nude. er ist z' blossem daher cho, pauper adventavit. z' blosse füesse, discalceatus; z' blosse hände, vacuis manibus, inermis. z' bode rede, sermocinando omnia enucleare. z' bösem, ad nocendum. z' bösem welle eim, infensum esse alicui. z' böst rede eim, male loquendo de aliquo culpam ejus aggravare. z' brosmé, minutim. es ist alles z' brosmé ufgange, ne vestigium quidem ciborum vel opum reliquum fuit. z' cher cho, cui libet secundum ordinem sufficere. z' chilt, lucubratum. z' dorf ga, invisere amicos. z' gläbe ha, vide läbe. z' driste, ter, dialect. rust. z' gli, citius, quam opportuit. z' glichem, promiscue, aequaliter; aequis partibus, passibus. z' guet ha, aequi bonique consulere. z' guetem, in commodum alicujus. z' guetem welle eim, propitia voluntate esse erga aliquem. z' halbe meh, duplo plus. z' hand, dialect. Hasl., ad vesperam. z' hand nä eine öperfür, ad satisfaciendum compellere; cogere aliquem; vexare. das mittel het n' e rächt z' hande gno, ab hoc remedio dolores et cruciatus sensit. z' hande cho, occurrere. es ist mer no nüt söttigs z' hande cho, tale mihi nunquam contigit. es chunt eim vil z' hande, multa se nobis offerunt. z' hergets sy. bis mer ds hergets, eja vide, quid agas. z' hof ryte, magno comitatu adventare, sumtui esse. z' jahr, anno futuro.

Z a a g g e, insudare rei infelici successu.

- Z a a l**, bösi, convicia. zaale, ad scopum tendere. es zaalet im nüt, multum abest.
- Z ä ä y**, lentus, tenax. *zäy wi händsche-läder, discerptu difficile; difficilis (de homine), robustus, praepotens.*
- Z a b l e**. eine la zable, operam suam alicui ad extremam necessitatem usque negare, propriae industriae relinquere aliquem.
- Z ä d e l**, in sede. zädel ga, insidere sedibus suis.
- Z ä g g e**, molestus, importunus. *zägge läse eim, reprehendere aliquem, carpere, virgula censoria notare.*
- Z ä l g**, spatium terrae plurimos agros continens.
- Z ä m e**, simul; con, de verbis.
- Z ä m e b h a**, cogere, coarctare; ds mul, linguam compescere.
- Z ä m e c h ö n e**, congruere, convenire inter se. *nit zämechönne, dissentire. zämechönne, multa consuetudine jungi.*
- Z ä m e g a**, saepius se convenire.
- Z ä m e g ä**, copulare, de matrimonio.
- Z ä m e g s c h i r e**, congruere. *si chönne nit zämegschire, non bene convenit inter eos.*
- Z ä m e g s e e**, nullo obstaculo a mutuo intuitu impediri.
- Z ä m e h a**, claudere, ds mul zämeha, linguam compescere; arcte conjunctum esse; junctis viribus agere; conjuncte frui; der spalt, conjungi, ut fissura non appareat. zämeha wie buebe d' vogel-näster, compacto rem gerere ut fures in nundinis.
- Z ä m e l ü t e**. es lütet ihm zäme, in extremo constitus est.
- Z ä m e m a c h e**, agere inter se invicem. *si mache zäme wie di taube, ut canes rabidi se laecerant. si mache zäme wie d' gauche, ad nauseam usque sibi blandiuntur, asinus asinum fricat. es zäme mache, pacisci, convenire de pretio.*
- Z ä m e s c h i e ß e**, in lusu certando vel sorte inquirere, ex qua parte quilibet stare debeat.
- Z ä m e s c h l a**, numero addere.
- Z ä m e s c h n u r p f e**, rugas contrahere; obiter, inconcinne consuere.
- Z ä m e s y**, partibus alicujus stare, in lusu usurpatur.
- Z ä m e t h u e**, congruere. *das thuet nüt zäme, difficile est inter eos amicitiam nectere. zämethue, matrimonio conjungere. me sötti die zämethue, sit hic maritus et haec ejus uxor.*
- Z ä m e z e l l e**. es zellt nut (?) zäme, plurimum interest.
- Z ä m e z i e**, frequenter se convenire.
- Z ä n d**. er het d' zänd nit vergäbe im mul, edax est, homo multi cibi.
- Z ä n d t u m**, von einem und keim andern (von dritter hand).
- Z ä n z**, Vincentius.
- Z ä p f l e**, subridere.
- Z ä r r e**, austerum esse. zärrig, austerus.
- Z e e n d e e i n e**, attenuare opes alicujus, eim öpis, partem auferre.
- Z e i c h n e ö p i s**, notare. *ds züg zeichne, nomen suum inurere, acu pingere. eine zeichne, notam reportatae victoriae imprimere alicui.*
- Z e i g e e i m**, animadvertere in aliquem. *wart numme, i will ders zeige, mane, mox poenas dabis.*
- Z e i n e**, corbis.
- Z e l l e**, loqui, numerare, narrare. *von öpis anders zelle, sermonem alio traducere. me zellt vil, varii rumores sparguntur. zellig, dialect. Hasl., festivus. zellti, dialect. Hasl., fama.*
- Z e r s c h y t e r e t**, raptus, conquassatus, de corpore humano morbis fracto dicitur.
- Z e r s p r ä z l e**, comminuere, confringere.
- Z e t t e**, herbam sectam in prato dispergere.
- Z i b e**, glacie vehi. *zibi, stadium glaciatum.*

- Zie**, *lucrum facere; pecunia corrumpi; ordine militari incedere; öpis, rem alteri venditam jure cognationis sibi vindicare. zie si, discedere cum pudore; fugere. er het zizoge, aufugit. zie zue eim, frequentius invisere. zie mit eim, adhacrere alicui.*
- Zihlig**, mediocriter.
- Zimis**, degustatio cibi transitoria (?).
- Zimpfer**, pulchella.
- Zingge**, ramus cornuum.
- Zinlet**, maculosus, de vaccis dicitur. a zin et let, quae terminatio usitata est, uti gffeklet, gstrichlet (zin aber angeblich aus dem Hebräischen).
- Zipperflink**, mollicula, delicatula.
- Zirzel**, circulus, circinus. *ventus est etiam antiquis Gallis Circius appellatus, a turbine dictus. v. Camdeni Britan. p. 20.*
- Zitteraus**, lichen.
- Zogelich**, lente. *zogelich thue, caute, circumspecte agere.*
- Zöke**, allicere.
- Zottle**, laxis membris incedere.
- Züchte**, mit züchte z' rede, salva venia dicam. züchtig, parce.
- Zue** notat intensionem, ut: *zuefüere uf eine, frequenti ictu petere aliquem; läng zuepredige, concionando prolixum esse.*
- Zueche**, prope.
- Zuechebringe**, *afferre, cogere, persuadere, ad comparandum cogere. i ha n'e nie chönne zuechebringe, praesentem habere nunquam potui.*
- Zuechecho**, advenire, appropinquare.
- Zuechega**, appropinquare.
- Zuecheha**, propius admovere; eine, adigere aliquem.
- Zuechähäggle**, *uncino attrahere.*
- Zuechemache si**, occurrere; se ingerere. *er macht si a n' alle n' orte zueche, ubique se admiscet.*
- Zuecherüste**, praeparare.
- Zuecheschiessse**, *proxime scopum attingere; contribuere.*
- Zuechesetze si**, *assidere mensae. er sezt si a n' alle n' orte zueche, omnium mensarum assecla est (Cic.), percurrit mensas.*
- Zuechesta**, *assistere; eim, auxilio esse.*
- Zuechesy**, *adesse.*
- Zuechethue**, *de suo addere; cibos igni apponere; sparso rumori addere; in numerum 200 virorum referre.*
- Zuechewärche**, *adigere, compellere; enandere, exaequare.*
- Zuechezie**, *attrahere.*
- Zuebha**, *clausum tenere.*
- Zuega**, *contingere, fieri. i n'eim zuega, eadem opera fieri. zuegangstag, dialect. Hasl., dies communionis.*
- Zuegryffe**, *suffurari.*
- Zueha**, *clausum habere; conferre alicui beneficium.*
- Zuehaue**, *cibum devorare.*
- Zueluege**, *attendere, connivere; spectatorem se praebere; cavere; connivere. i ha nit länger chönne zueluege, diutius connivere non potui, coecutire.*
- Zuerichte**, *vulnerare, foedare.*
- Zuerüste (zuerichte)** *eine, inclementer tractare aliquem; vulnerare. zuerüste si, se conspurcare; vino se obruere.*
- Zuerytig**, *ultra se connectens, connotans.*
- Zueschanze**, *cumulo addere. er het alles sine verwante zuegschanzet, omnia cognatis vindicavit.*
- Zueschla**, *salutem conferre (remedia).*
- Zuespräche**, *dialect. Hasl., intercedere pro aliquo.*
- Zuesta**, *sublevare aliquem.*
- Zuezie**, *diverti, de nuntio dicitur; adjutum proficisci.*
- Zug**, *comitatus. er ist mit eme zug daher cho, magno comitatu incessit.*

- zug, jus sibi ob affinitatem rem venditam vindicandi. si zug a n'es ortha, locum aliquem frequentare, delectari loco. zügle, domicilium mutare. züglete, vectio, devectio suppellectilis.*
- Züke**, decipula.
- Zünig**, *materia ad sepiendum parata.*
- Züpf**e, trica; tricare. züpf, zämezüpf, contrahi, de corpore humano et de panno dicitur.
- Züsi**, *Susanna.*
- Züttel**, miser.
- Zütter**e, dispergere aliquid in provehendo, hinc zütter, ad mensam vestes cibo et potu conspurcare.
- Zwane**, reprehendere aliquem.
- Zwaasple**, discurrere.
- Zwäg**anse, aliquo usque. *zwäg abe, zwäg füre, zwäg hindere, zwäg ufe, vide suis locis.*
- Zwäg**cho, revalescere. er ist ordelich wider zwäg cho, satis revaluit; idem quod z' schlaag cho; v. superius.
- Zwäg**ha, *suppeditare. i cha der das buech scho zwäg ha, facile hunc librum tibi praestabo. zwäg ha, luere. er wirt müsse zwäg ha, poenas dabit.*
- Zwäg**hälfe, *auxilium praestare; fortunam alicujus inchoare. das het mer zwäg gholfe, hoc fuit peculii mei fermentum. Petr.*
- Zwäg**houwe, *in varium opus caedere, parare.*
- Zwäg**lege, ordinare; facundia sua aliquid verisimile reddere, discutere aliquid.
- Zwäg**make, *in ordinem redigere; restaurare. er het sis hus la zwäg make, renovavit aedes suas. si zwäg make, concinnare vestes.*
- Zwäg**nä, *aggredi opus. zwäg nä, derfür, ad satisfaciendum cogere; defatigare, de morbis.*
- Zwäg**richte, *restaurare.*
- Zwäg**rüste, *parare.*
- Zwäg**stelle, *ordinare.*
- Zwäg**sy, *convalescere. er ist alle wider zwäg, totus convaluit.*
- Zwäg**zie, locare. d' tische zwäg zie, mensas disponere. e chrankheit ihm zwäg zie, morbum sibi consciscere, contrahere. er het ihm das mit sim mul zwäg zoge, ob linguae intemperantiam hoc ei accidit.
- Zwäris**, *in transversum.*
- Zwingge**, *oblique respicere.*
- Zwirg**e, *duobus digitis cutem alicujus vellicare, comprimere.*
- Zwöü** under einist thue, *duabus rebus animum applicare, sorbere et flare. zwöüwe, bis accidere. was si zwöüwet, das drittet si, quod bis, id vulgo ter fit.*
- Zwürig**, bis. er lat ihms nit zwürig säge, *ad vindictam pronus est. me mueß ihms nit zwürig säge, ad nutum paratus est.*
- Zwüsche**düre, non nimis. *zwüsche düre ga, pertransire. zwüsche inecho, intervenire. zwüscheni ha, ingerere, immittere.*
- Zybe**, *lubricam glaciei superficiem emetiri (s. zibe).*
- Zyg**, *suspicionem habere de aliquo.*
- Zylete**, *linea, ordo.*
- Zystig**, *dies Martis.*
- Zytig** werde, *mora superari. zytlig, mature.*